

Vlaams
Mensenrechten
Instituut

Mensenrechten als richtingwijzers voor het Vlaanderen van morgen

Memorandum Regeerverklaring 2024

Inhoud

Mensenrechten als richtingwijzers voor het Vlaanderen van morgen.....	1
Het belang van mensenrechten bij het uitbouwen van het Vlaanderen van morgen	3
Een nieuw hoofdstuk in het Vlaamse mensenrechtenverhaal	3
Een onafhankelijk instituut voor alle mensenrechten.....	4
Expertise in dienst van burger en overheid	6
Aanbevelingen met het oog op consolidatie van het Vlaamse mensenrechtenlandschap.....	7
Nieuwe uitdagingen op vlak van mensenrechten.....	7
Digitalisering en artificiële intelligentie	7
OPCAT	8
Passagiersrechten	9
Nieuwe EU-richtlijn m.b.t. organen voor gelijke behandeling.....	9
Mensenrechten en bedrijven	9
Samenwerking en <i>no wrong door</i>	10
Samenwerking binnen Vlaamse bevoegdheden	11
Samenwerking met federale instanties.....	12
Adequate middelen.....	13
Mensenrechten versterken binnen het Vlaamse beleid.....	15
Ondersteuning voor personen met een handicap.....	15
Rechten van ouderen	16
Opvolgen van meldingen, klachten en maatschappelijk debat.....	16

Het belang van mensenrechten bij het uitbouwen van het Vlaanderen van morgen

Een jarenlange oorlog op het Europese continent, de opwarming van ons klimaat, de druk op de rechtsstaat en onze steeds grotere afhankelijkheid van digitale technologie zijn maar enkele van de uitdagingen waarmee wij vandaag de dag en de komende jaren/decennia steeds meer en meer mee geconfronteerd zullen worden. Tegen die achtergrond brengen in Vlaanderen ook de vergrijzing en de toenemende noden – bv. in de zorgsector – bijkomende fundamentele keuzes met zich mee. Hoe inclusief zijn we als samenleving? Wat mogen we van elkaar vragen? Hoe gaan we om met onze meest kwetsbare medeburgers en -mensen?

Als universele waarden spelen de mensenrechten een belangrijke **richtinggevende rol** bij het ontwikkelen van het toekomstige Vlaamse beleid. Het Vlaams Mensenrechteninstituut (hierna ook: het instituut) is daarom de partner bij uitstek van de Vlaamse overheid om genuanceerde oplossingen aan te reiken voor de complexe vragen die zich stellen bij het uitbouwen van het Vlaanderen van morgen.

Naar aanleiding van de Vlaamse, federale en Europese verkiezingen in juni 2024 formuleert het instituut daarom een aantal **aanbevelingen** aan de nieuwe beleidsmakers en aan de Vlaamse Regering in het bijzonder. Deze aanbevelingen gaan over de toekomstgerichte verdere uitbouw en consolidering van het Vlaamse mensenrechtenlandschap, maar bevatten ook een aantal (thematische) aandachtspunten over het bevorderen van mensenrechten in Vlaamse beleidsdomeinen.

Een nieuw hoofdstuk in het Vlaamse mensenrechtenverhaal

In 2022 koos de Vlaamse Regering ervoor om op vlak van mensenrechten een eigen koers te varen. Anderhalf jaar na de oprichting staat het Vlaams Mensenrechteninstituut er. Voor klachten over discriminatie en vragen over mensenrechten kunnen burgers en overheden bij ons terecht. Een professioneel team met experts in discriminatierecht en mensenrechten heeft een performante dienstverlening uitgewerkt. In 2023 vonden heel wat mensen hun weg naar ons. Er werden **735 dossiers** behandeld, waarvan 569 discriminatieklachten en 166 meldingen over overige mensenrechtenschendingen. De meerderheid van de behandelde klachten ging over directe discriminatie en het weigeren van redelijke aanpassingen aan

personen met een handicap en situeren zich in de domeinen Onderwijs, Wonen en Werk. De meeste meldingen over mensenrechten hadden betrekking op het recht op een menswaardig leven en het recht op gezins- en familielevens. Er werd meer dan tweehonderd maal eerstelijnsadvies verleend en doorverwezen. Een veertigtal bemiddelingsdossiers zijn opgestart, waarvan er reeds tweeëntwintig succesvol zijn afgesloten. Momenteel zijn er twintig dossiers hangende bij de Geschillenkamer, waarvan dertien met als discriminatiegrond handicap.

Het instituut publiceerde bovendien zijn eerste **adviezen**, die ruime weerklank vonden in de pers en uitgebreid werden besproken in de commissies en plenaire vergadering van het Parlement. Verder vervulde het instituut ook zijn internationale rol door bij te dragen aan rapporteringen zoals het *Rule of Law*-rapport van ENNHRI, het Europese Netwerk van mensenrechteninstellingen. In het voorjaar werd een campagne opgezet rond discriminatie en stelden we op gezamenlijke vraag van de Vlaamse bijzondere parlementaire commissie en de federale onderzoekscommissie een getuigenissenboek op over seksueel misbruik.

Het instituut is specifiek aangewezen om de uitvoering van het Verdrag inzake de rechten van personen met een **handicap** te bevorderen, te beschermen en op te volgen. Handicap loopt als extra aandachtlijn doorheen alle werkzaamheden van het instituut. Daarbij is de participatie van stakeholders structureel ingebed in het organigram van het instituut via de 'Klankbordgroep Handicap'. Deze krijgt in het najaar een eigen samenstelling, mandaat en programma.

Een onafhankelijk instituut voor alle mensenrechten

Het nieuwe Vlaams Mensenrechteninstituut komt niet uit het niets. Er is gekozen voor een model gebaseerd op het Nederlandse College voor de Rechten van de mens, met **onpartijdige** bemiddeling en een gespecialiseerde geschillenkamer die **niet-bindende oordelen** uitspreekt. Daarbij heeft Vlaanderen bovendien de ambitie geuit om op lange termijn het landschap te vereenvoudigen door inzake de Vlaamse bevoegdheden te evolueren naar **één aanspreek- en referentiepunt voor de burger rond mensenrechten**.¹ Dit gebeurt in samenwerking met bestaande instellingen, met respect voor ieders bevoegdheden en mandaat, maar vanuit de overtuiging dat de complexiteit van die bevoegdheidsverdeling niet nadelig mag zijn voor de rechtzoekende burger.

¹ Memorie van Toelichting bij het Decreet van 28 oktober 2022 tot oprichting van een Vlaams Mensenrechteninstituut, p. 2. (hierna: Memorie).

Het Vlaams Mensenrechteninstituut is ontstaan vanuit de overtuiging dat mensenrechten specifieke beleidskeuzes overstijgen: “Mensenrechten bepalen de spelregels waarin mensen met verschillende politieke, ideologische, levensbeschouwelijke of andere overtuigingen kunnen samenleven”.² De rol van de mensenrechten ligt daarbij vooral in het stellen van grenzen aan praktijken en ontwikkelingen, zelfs als deze door een in tijd en ruimte variërende meerderheid worden aangenomen. Deze fundamentele kritische ingesteldheid ten aanzien van de eigen rol en de betekenis van mensenrechten loopt als een rode draad doorheen het decreet van 28 oktober 2022 tot oprichting van een Vlaams Mensenrechteninstituut (hierna: VMRI-decreet), in zowel de onafhankelijke werking van de klachtenbehandeling als het bredere mandaat tot het beschermen en promoten van alle mensenrechten.

Daarnaast koos de decreetgever voor een instituut op een niveau dat dicht bij de burger staat. Dit idee van **subsidiariteit** maakt het mogelijk om de universaliteit van mensenrechten enerzijds en het maatschappelijke pluralisme noodzakelijk voor de praktische implementatie anderzijds, met elkaar te verzoenen. Met het nieuwe Vlaams Mensenrechteninstituut toont Vlaanderen de ambitie om wat mensenrechten betreft een eigen koers te varen en zo een mensenrechtelijke aanpak te hanteren bij het vormgeven van toekomstig lokaal en Vlaams beleid.

Nu het Vlaams Mensenrechteninstituut is opgericht en een plaats verworven heeft in het mensenrechtenlandschap, zullen de volgende jaren in het teken staan van het versterken van de bescherming van de mensenrechten enerzijds en de **consolidatie en verdere ontplooiing** van het instituut anderzijds. Wat dat laatste betreft, staan twee principes centraal, namelijk 1) het verder versterken van de autonomie en onafhankelijkheid van het instituut als ‘derde partner’ tussen de overheid en het middenveld en 2) het verder bevorderen en uitdragen van de mensenrechten in samenwerking met andere partners en stakeholders, volgens het ‘no wrong door’ principe naar de burger toe.

² Ibid.

Expertise in dienst van burger en overheid

Maar bovenal zal het de taak zijn mensenrechten terug een positieve betekenis te geven voor de hele bevolking door het beste in onze regelgeving, ons onderwijs, ons middenveld en de politiek naar boven te brengen.³

Het Vlaams Mensenrechteninstituut valt onder toezicht van het Vlaams parlement en werkt als 'derde partner' tussen de overheid en het middenveld, onafhankelijk, maar steeds in een constructieve dialoog met beide. In die rol wil het instituut in dialoog met de Vlaamse Regering en administratie werken aan het **beschermen en promoten van de mensenrechtendimensie** in het beleid. Het instituut heeft de nodige kennis en expertise om de Vlaamse overheden en andere partners te adviseren en op die manier de potentiële impact en het belang van mensenrechten concreet te maken. Jaarlijks rapporteert het Vlaams Mensenrechteninstituut aan het parlement over de stand van zaken van de mensenrechten in Vlaanderen. In 2025 zal het instituut voor het eerst over deze stand van zaken rapporteren.

³ Memorie, p. 20.

Aanbevelingen met het oog op consolidatie van het Vlaamse mensenrechtenlandschap

Met de komst van het nieuwe instituut werd het mensenrechtenlandschap in Vlaanderen grondig gewijzigd. De decreetgever voorzag daarbij een evaluatie na vijf jaar. Daarop willen we echter niet wachten. De keuze van Vlaanderen om op vlak van mensenrechten een eigen koers te varen speelt nu al door op allerlei niveaus. Zo wachten er verschillende Europese richtlijnen die ook op Vlaams niveau omgezet dienen te worden, en moet er gewerkt worden aan een samenwerkingsakkoord met de federale regering, zodat Vlaanderen ook op internationaal niveau een eigen stem krijgt op vlak van mensenrechten.

Nieuwe uitdagingen op vlak van mensenrechten

In verschillende internationale verdragen wordt er gevraagd om een onafhankelijke partner aan te duiden die mee kan toezien op de uitvoering van dat verdrag. Zo heeft het Vlaams Mensenrechteninstituut reeds een bijzonder mandaat om toe te kijken op de opvolging van het VN-verdrag voor personen met een handicap. Er zijn echter nog verschillende andere verdragen en verordeningen waarbij er nood is aan een onafhankelijke toezichthouder.

Digitalisering en artificiële intelligentie

Recent werd de Europese verordening over artificiële intelligentie (AI) goedgekeurd. Deze legt beperkingen op aan het gebruik van artificiële intelligentie. Zo zijn AI-systemen die kwetsbare groepen uitbuiten, een sociale score toekennen of manipuleren verboden. Voor AI-systemen die verbonden zijn aan belangrijke maatschappelijke contexten zoals kritieke infrastructuur, onderwijs, wetshandhaving, asiel en de democratische processen gelden bijzondere voorzorgen.

De verordening bevat ook bepaalde waarborgen die het Vlaams Mensenrechteninstituut van nabij zal opvolgen. Bij het testen van nieuwe systemen dient er bijvoorbeeld toezicht te zijn om bepaalde risico's, in het bijzonder in verband met fundamentele rechten, gezondheid en veiligheid, te identificeren. Wanneer een systeem met hoog risico op de markt komt, moet de ontwikkelaar een *Fundamental Rights Impact Assessment* (FRIA) maken, die gestuurd wordt naar de markttoezichthouder. De AI-verordening bepaalt bovendien dat elke lidstaat één of meerdere onafhankelijke toezichtsorganen ('national competent authority') aanstelt.

Voor Vlaanderen lijkt het een toekomstgerichte optie om deze rol te laten opnemen door het Vlaams Mensenrechteninstituut, waar nodig in partnerschap of samenwerking met andere instellingen.

OPCAT

Het **Optioneel Protocol bij het VN-Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing (OPCAT)** vereist een systeem van regelmatige bezoeken aan plaatsen waar mensen van hun vrijheid zijn beroofd om foltering en andere onmenselijke behandelingen te voorkomen. België heeft dit protocol ondertekend, maar nog niet geratificeerd. Ratificatie is enkel mogelijk indien ook Vlaanderen een onafhankelijk nationaal preventiemechanisme (NPM) aanstelt.

Dit zou Vlaanderen in staat stellen actief bij te dragen aan de preventie van foltering en de bescherming van mensenrechten en ook hier een eigen koers te varen. Tijdens de legislatuur 2019-2024 werden verkennende gesprekken gevoerd hierover. Het Vlaams Mensenrechteninstituut is vragende partij om bij de opvolging van dit verdrag een coördinerende rol op te nemen, met respect voor de bevoegdheden van bestaande instanties zoals de Kinderrechtencommissaris. Een uitgebreide oefening is nodig om in kaart te brengen binnen welke domeinen en instellingen dit Vlaamse mechanisme zal functioneren en – conform de Principes van Parijs en art. 40, §1 van het VMRI-decreet⁴ – welke extra middelen het Vlaams Mensenrechteninstituut voor deze bijkomende taak zal nodig hebben.

Daarbij kan eventueel inspiratie worden opgedaan uit de regeling op federaal niveau. Daar is immers al een onafhankelijk mechanisme opgericht binnen het Federaal instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens (FIRM) door de wet van 21 april 2024. Dit mechanisme zal concreet de situatie onderzoeken van de mensen die van hun vrijheid zijn beroofd. Daarnaast zal het op verzoek of op eigen initiatief aanbevelingen formuleren ter attentie van de bevoegde autoriteiten, evenals voorstellen en opmerkingen betreffende geldende wetgeving of wetsontwerpen. Het zal verder jaarlijks verslag hierover uitbrengen aan de Kamer van volksvertegenwoordigers en instaan voor de informatiedoorstroming naar de burger en de contacten met buitenlandse instanties.

⁴ “Om de werking van het Vlaams Mensenrechteninstituut te financieren, wordt een door het Vlaams Parlement toegewezen dotatie uitgetrokken op de algemene uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap. Het bedrag van die dotatie wordt jaarlijks geïndexeerd op basis van de afgevlakte gezondheidsindex. De financieringsmiddelen die het Vlaams Mensenrechteninstituut conform het eerste lid ontvangt, zijn afdoende om de onafhankelijke en doeltreffende werking van het Vlaams Mensenrechteninstituut op structurele wijze te verzekeren. Ze kunnen niet het voorwerp uitmaken van een vermindering bij een ongewijzigd takenpakket van het Vlaams Mensenrechteninstituut.”

Passagiersrechten

In het jaarverslag van 2023 stelt de Vlaamse Ombudsdienst voor om hun mandaat als handhaver en rapporteur voor De Lijn inzake het naleven van de door Europese Unie opgelegde passagiersrechten voor busreizigers over te dragen aan het Vlaams Mensenrechteninstituut. Dit mandaat volgt niet uit een mensenrechtenverdrag, maar uit een Europese verordening die o.a. betrekking heeft op het verbod op discriminatie tussen passagiers inzake de door de vervoerder aangeboden voorwaarden en het verbod op discriminatie van, en de verplichting tot het verlenen van bijstand, aan personen met een handicap en personen met beperkte mobiliteit.⁵ Zo dient er een handhavingsinstantie te worden aangewezen onafhankelijk van de vervoerders, die klachten of beroep bij klachten kan behandelen, en daarover verslag uitbrengt. Gezien zijn bestaande bijzondere mandaat inzake handicap, kan het Vlaams Mensenrechteninstituut hierbij als handhavingsinstantie een rol spelen. Daarnaast dienen de andere vormen van klachten of beroep verder in kaart te worden gebracht en moet er gekeken worden of deze passen binnen de opdracht en de dienstverlening van het instituut.

Nieuwe EU-richtlijn m.b.t. organen voor gelijke behandeling

Op 7 mei keurde de Raad van de Europese Unie een nieuwe richtlijn goed die de minimumvoorschriften vaststelt voor de werking van de onafhankelijke organen voor gelijke behandeling (zoals het instituut), die nu binnen de twee jaar in nationale regelgeving moet worden opgezet. Het instituut is ontworpen vanuit de ambitie om aan de – indertijd in opmaak zijnde – Europese richtlijn te voldoen. Op vlak van de vereiste bevoegdheden, taken en kwaliteitsnormen voldoet het dan ook al grotendeels aan de nieuwe richtlijn. Het instituut is desalniettemin vragende partij om betrokken te worden bij de verfijning van de analyse hierrond.

Mensenrechten en bedrijven

Recent keurde de Europese wetgever ook nieuwe zorgplicht-regels goed ('EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive', afgekort CSDDD) die bedrijven van een bepaalde grootte en soort verplichten om zorgvuldigheidsregels in acht te nemen om mensenrechtenschendingen te voorkomen en aan te pakken. De richtlijn legt concrete mensenrechtennormen vast, voor grote bedrijven die actief zijn in de Europese Unie. Ook worden bedrijven nu verplicht om verschillende negatieve effecten van hun bedrijfsactiviteiten op mensenrechten en milieu aan te pakken, ook in landen buiten de EU waar zij werkzaam zijn. De richtlijn dient binnen de twee jaar te worden omgezet in nationale regelgeving. Het Vlaams

⁵ Art. 1, a) en c) Verordening (EU) nr. 181/2021 van het Europees Parlement en de Raad van 16 februari 2021 betreffende de rechten van autobus- en touringcarpassagiers en tot wijziging van Verordening (EG) nr. 2006/2004.

Mensenrechteninstituut volgt deze thematiek op en ziet minstens aanknopingspunten bij zijn bevoegdheden op het vlak van mensenrechtenonderzoek en -bewustwording (bv. voor het ondersteunen van bedrijven).

Samenwerking en *no wrong door*

Het Vlaams Mensenrechteninstituut werkt overeenkomstig het decretale kader in een geest van samenwerking met andere mensenrechteninstanties. Inzake de behandeling van klachten werkt het instituut al sinds de opstart constructief samen met zowel de Vlaamse Kinderrechtencommissaris, de Vlaamse Ombudsdienst, als Unia en het instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. Verschillende samenwerkingsprotocollen zijn in opmaak en momenteel wordt er gewerkt aan een draaiboek inzake bevoegdheidsverdeling, dat de medewerkers van de instellingen zal toestaan klachten efficiënt op te volgen. Daarbij vormt de bevoegdheid binnen het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest een bijzonder aandachtspunt.

Het voorbije jaar werd er ook voor adviezen, onderzoek, rapportering, etc. reeds actief met Vlaamse en federale partners samengewerkt. Een recente illustratie daarvan is het [getuigenissenboek 'Gebroken Levens'](#) dat we opstelden samen met Vlaamse en federale partners, zoals het Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, het federale Mensenrechteninstituut (FIRM) en het instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM).

Verder werkt het Vlaams Mensenrechteninstituut actief samen met lokale besturen op vlak van klachtenbehandeling, waarbij er wordt gewerkt aan een werkwijze die toelaat dat discriminatieklachten op laagdrempelige wijze aan het Vlaams Mensenrechteninstituut kunnen worden bezorgd. Binnen het bredere mandaat kan het instituut alle overheden van of die afhangen van het Vlaams Gewest of de Vlaamse Gemeenschap adviseren. Het recent gewijzigde Gelijke Kansendecreet geeft het Vlaams Mensenrechteninstituut ook de bijkomende mogelijkheid om lokale besturen specifiek te adviseren op vlak van stimulerende maatregelen. Naar de toekomst toe wil het instituut de samenwerking over bevoegdheidsniveaus heen verder uitbreiden met het oog op een zo transparant mogelijke dienstverlening naar de burger toe.

Samenwerking binnen Vlaamse bevoegdheden

Momenteel werkt het instituut constructief samen met de **andere mensenrechteninstellingen in Vlaanderen**. De focus daarbij ligt op het uitbouwen van waarborgen en mechanismen voor samenwerking en een geïntegreerde benadering van mensenrechten tussen de relevante instellingen. De praktische afspraken die hierbij gemaakt worden kunnen op termijn in samenwerkingsprotocollen worden gevat of – bv. in het geval van de Vlaamse Toezichtscommissie (VTC) – leiden tot een meer structurele samenwerking. Het Vlaams Mensenrechteninstituut is vragende partij om hierover in dialoog te gaan met het parlement en de nieuwe Vlaamse regering, om blijvend te werken aan een benadering van mensenrechten die de verschillende instellingen en instanties overstijgt.

Een mogelijke inkanteling van de Kinderrechtencommissaris is daarbij niet aan de orde. Reeds in de aanloop naar de oprichting van het Vlaams Mensenrechteninstituut werd dit als niet opportuun beschouwd omwille van risico's omtrent de homogeniteit van het mandaat en de effectiviteit inzake de promotie en bescherming van mensenrechten.⁶ Met betrekking tot de VTC verklaarde de Vlaamse regering zich daarentegen principieel voorstander van een **inkanteling van de VTC** in het Vlaams Mensenrechteninstituut.⁷ De komende legislatuur dient hierover een definitieve beslissing te worden genomen, mede in het licht van de bevestiging van de uitgebreide bevoegdheden van Vlaanderen, zoals recent bleek uit een arrest van het Grondwettelijk hof.⁸ Een geïntegreerde benadering van mensenrechten dient hierbij een belangrijk uitgangspunt te zijn. Minstens dient te worden ingezet op het uitbouwen van waarborgen en mechanismen voor structurele samenwerking tussen de sectorale instellingen enerzijds, en het Vlaams Mensenrechteninstituut anderzijds.

Daarnaast is het instituut actief betrokken bij het **Vlaams Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag**, samen met het Agentschap Justitie en Handhaving, met het oog op een zorgzame behandeling van klachten met betrekking tot (seksuele) intimidatie. Bij die verdeling staat de keuze van de burger centraal: voor een onpartijdige klachtenbehandeling zoals het Vlaams Mensenrechteninstituut aanbiedt, dan wel slachtofferondersteuning zoals het Agentschap Justitie en Handhaving aanbiedt. Het Vlaams Mensenrechteninstituut adviseert om de samenwerking tussen beide instellingen verder uit te klaren.

⁶ Nota aan de Vlaamse Regering bij de derde goedkeuring van het Voorontwerp van decreet tot oprichting van een Vlaams Mensenrechteninstituut, p. 9.

⁷ *Ibid.*

⁸ GwH 16 februari 2023, nr. 26/2023.

Samenwerking met federale instanties

Naast Vlaanderen beschikt momenteel enkel het federale niveau over een algemeen mensenrechteninstituut: het Federaal instituut voor de Rechten van de Mens (hierna: FIRM, opgericht bij wet van 12 mei 2019). De federale wet stelt een mogelijke interfederalisering van het FIRM in het vooruitzicht. Via de oprichting van het Vlaams Mensenrechteninstituut koos Vlaanderen er voor om de bevordering en bescherming van mensenrechten binnen de eigen bevoegdheden zelfstandig uit te oefenen. De keuze voor een eigen instituut heeft als gevolg dat het FIRM niet zal worden geïnterfederaliseerd langs Vlaamse zijde.

Met het oog op het behalen van de A-status conform de Principes van Parijs koos de Vlaamse Regering er in het Regeerakkoord 2019-2024 voor om het Vlaams Mensenrechteninstituut in te schakelen in een **interfederaal mensenrechtenmechanisme** samen met andere (inter)federale partner(s) zoals het FIRM. Dit mechanisme zal ook de instelling of instellingen omvatten die buiten de Vlaamse bevoegdheden de mensenrechten beschermen. Het federale niveau en de bevoegde deelstaten zullen bepalen hoe de interfederalisering van het FIRM zal plaatsvinden, inclusief de verhouding tot bestaande instellingen zoals Unia en het IGVM. Samen komen het Vlaams Mensenrechteninstituut en de (inter)federale partner(s) als nationaal mensenrechteninstituut (NMRI) in aanmerking voor een A-status. Het behalen van deze A-status is ook voor Vlaanderen belangrijk omdat dit het Vlaams Mensenrechteninstituut spreek- en stemrecht zou geven in **internationale organen en VN-commissies**, zodat ook daar de Vlaamse stem kan worden verdedigd.

Momenteel werkt het Vlaams Mensenrechteninstituut aan een samenwerkingsprotocol met het FIRM, waarbij beide instellingen zonder enige hiërarchie de krachten kunnen bundelen. Een samenwerkingsakkoord (in de zin van art. 92bis BWHI) is echter nodig opdat de bescherming inzake mensenrechten zich kan uitstrekken tot het gehele Belgische territorium, alsook tot alle bevoegdheden van de verschillende bevoegdheidsniveaus, wat een vereiste is om in aanmerking te komen voor de A-status. Het Vlaams Mensenrechteninstituut vraagt de nieuwe Vlaamse regering het traject dat in 2019 gestart is verder te zetten en samen met de Vlaamse en (inter)federale instelling(en) werk te maken van het nieuwe interfederale mensenrechtenmechanisme, en dit vast te leggen in een nieuw **samenwerkingsakkoord**. In elk geval is de betrokkenheid van het Vlaams Mensenrechteninstituut hierbij belangrijk om de Vlaamse regering en het parlement bij te staan vanuit de reeds door het instituut opgedane terreinkennis.

Op internationaal niveau is er slechts één precedent van een mensenrechtenmechanisme bestaande uit meerdere organen dat samen als NMRI een A-status heeft ontvangen, namelijk Finland. Om dit model toe te passen op de Belgische en Vlaamse context is het belangrijk dat

het interfederaal mensenrechtenmechanisme gezamenlijk zal worden bestuurd. Zo zou bijvoorbeeld kunnen worden gewerkt met een alternerend voorzitter- en vicevoorzitterschap tussen het Vlaams Mensenrechteninstituut en de federale mensenrechteninstelling(en). Een vlotte toegankelijkheid en dienstverlening voor de burger is cruciaal. Het samenwerkingsakkoord kan daarbij in een éénloketfunctie voorzien, of minstens samenwerking op grond van het principe van “no-wrong door”, waarbij elke entiteit haar eigen front-office en eigenheid behoudt.

Wat de samenwerking en de vertegenwoordiging in het internationale mensenrechtengebeuren betreft, is er geen hiërarchie tussen het Vlaams Mensenrechteninstituut en de federale partner(s). Daarbij geldt het principe 'foro interno, foro externo'.

Adequate middelen

Zowel de Principes van Parijs als de nieuwe Europese richtlijn (2024/1499) vereisen dat een mensenrechteninstelling beschikt over een adequaat budget om zijn bevoegdheden uit te oefenen en om over eigen personeel en infrastructuur te beschikken.⁹

De financieringsmiddelen die het van de overheid ontvangt moeten het Vlaams Mensenrechteninstituut minimaal in staat stellen om:

- 1) te beschikken over een toegankelijke locatie, met een centrale vestiging;
- 2) bestuurders aan te trekken en personeel aan te werven met de noodzakelijke expertise en ervaring tegen loons- en arbeidsvoorwaarden die gelijkaardig zijn aan bestuurders of personeel van andere onafhankelijke overheidsinstellingen;
- 3) een adequaat communicatiesysteem te kunnen gebruiken om een laagdrempelige toegang te verzekeren; en
- 4) zijn bevoegdheden op effectieve wijze uit te oefenen.

Binnen dat budget dient een mensenrechteninstelling vrij zijn prioriteiten en activiteiten te kunnen bepalen. In lijn met art. 40 van het VMRI-decreet is het Vlaams Mensenrechteninstituut

⁹ Art. 4 van de Richtlijn 2024/1499 bepaalt dat een Orgaan voor Gelijke behandeling (OGB) “over de nodige personele, technische en financiële middelen beschikt om doeltreffend zijn taken uit te voeren en zijn bevoegdheden uit te oefenen”. In overweging 10 wordt hierover in vrij expliciete bewoordingen gesteld: veel OGB “kampen echter met problemen, met name wat betreft de middelen, onafhankelijkheid en bevoegdheden die nodig zijn om hun taken uit te voeren”. Verder wordt benadrukt dat “via hun respectieve nationale begrotingsprocedures moeten de lidstaten ervoor zorgen dat de organen voor gelijke behandeling voldoende middelen krijgen” en “het is belangrijk dat de lidstaten erop toezien dat organen voor gelijke behandeling waaraan nieuwe bevoegdheden zijn toegekend, doeltreffend hun taken kunnen blijven uitvoeren en hun bevoegdheden kunnen blijven uitoefenen met de financiële en andere middelen waarover zij beschikken”.

van oordeel dat de **budgettaire continuïteit** van de opstartjaren gegarandeerd dient te blijven, zodat het instituut ook de volgende jaren zijn taken op dezelfde succesvolle wijze kan blijven uitoefenen.

Mensenrechten versterken binnen het Vlaamse beleid

Het instituut heeft als taak rond alle mensenrechten aan bewustwording en onderzoek te doen, en overheden te adviseren, binnen de prioriteiten die het zelf stelt. Nagenoeg alle debatten die in de samenleving gevoerd worden hebben een mensenrechtendimensie, zoals de plaats van religie en levensbeschouwing in de samenleving, of de rol van de rechtstaat. Het instituut bouwt op basis van zijn werking kennis en expertise op rond deze kwesties en wil deze graag ter beschikking stellen aan de relevante overheden bij het ontwikkelen van nieuw beleid.

De meldingen en klachten die bij het Vlaams Mensenrechteninstituut worden ingediend onderbouwen ook de bredere werking rond advies en bewustwording. Zonder te willen vooruitlopen op de verdere uitrol van deze werking, wenst het Vlaams Mensenrechteninstituut de aandacht te leggen op een aantal trends die nu reeds zichtbaar zijn en/of die reeds in gepubliceerde adviezen werden aangekaart.

Ondersteuning voor personen met een handicap

Het eerste advies op eigen initiatief van het Vlaams Mensenrechteninstituut betrof de **persoonsvolgende financiering** voor personen met een handicap. In uitvoering van het verdrag van 13 december 2006 van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap heeft Vlaanderen de wijze van financiering van de zorg en de ondersteuning voor personen met een handicap hervormd zodat deze vertrok vanuit de autonomie van de persoon met een handicap. De implementatie en uitvoering van deze omslag is zeer complex en vond stapsgewijs plaats, met de nodige evaluatie en bijsturing.

Het Vlaams Mensenrechtenrechteninstituut adviseerde dat de volgende Vlaamse regering de nodige budgetten ter beschikking stelt om het probleem van de wachtlijsten zoveel mogelijk weg te werken, via het financieringsmechanisme dat de meeste rechtszekerheid biedt. Het Vlaams Agentschap voor Personen met een handicap wijst er in de Meerjarenplanning voor de komende legislatuur 2025-2029 op dat ondanks alle inspanningen, er een grote nood is aan blijvende, bijkomende investeringen. Het aantal aanvragen voor ondersteuning stijgt ieder jaar met 3% en de wachtlijsten blijven lang.

Rechten van ouderen

Het tweede advies dat het Vlaams Mensenrechteninstituut op eigen initiatief uitbracht, betrof de rechten van ouderen. De vergrijzing geeft de uitdagingen voor deze groeiende groep burgers extra zichtbaarheid. Tot de kern van het probleem behoort de negatieve perceptie van ouderen als passieve ontvangers van zorg, eerder dan actieve burgers in onze Vlaamse samenleving. Bestaande initiatieven zoals het ouderenbeleidsplan werken teveel vanuit de verschillende beleidsdomeinen, terwijl er een overkoepelende coördinatie nodig is.

In het licht van de 14^e sessie van de VN-werkgroep rond de rechten van ouderen adviseerde het Vlaams Mensenrechteninstituut dat Vlaanderen een leidende rol op zich zou nemen door actief in de relevante organen te pleiten voor de totstandkoming van een **specifiek VN-Verdrag ter bescherming van de mensenrechten van ouderen**. De conclusies van deze werkgroep bepaalden dat dit verdrag tot de mogelijkheden behoort.

Het instituut roept de Vlaamse Regering op om in de bevoegde organen te blijven pleiten voor een dergelijk verdrag. Door deze inzet kan Vlaanderen een significante bijdrage leveren aan het bevorderen en beschermen van de rechten van ouderen, zowel binnen Vlaanderen als op internationaal niveau.

Opvolgen van meldingen, klachten en maatschappelijk debat

De door het instituut ontvangen meldingen en klachten bevatten ook een indicatie van **mogelijke mensenrechten- of discriminatieproblemen op Vlaams niveau**. Hierbij past wel enige voorzichtigheid, omdat er pas juridische duidelijkheid is bij hoeveel van de klachten er effectief sprake is van discriminatie nadat de geschillenkamer zich hierover heeft uitgesproken. Wel is nu al duidelijk dat de grote vertegenwoordiging van enkele specifieke beleidsdomeinen aantoont dat daarin de problematiek van discriminatie leeft bij de bevolking.¹⁰

Zo bleek reeds uit het [jaarverslag](#) van het Vlaams Mensenrechteninstituut dat 168 van de 606 discriminatieklachten van burgers in 2023 betrekking hadden op het beleidsdomein Onderwijs. Daarnaast waren ook 38 van de 211 mensenrechtenmeldingen in 2024 gelinkt aan datzelfde domein. Kwesties die daarbij vaak terugkomen, zijn de vraag naar redelijke aanpassingen voor

¹⁰ Ter vergelijking: bij de oordelen van het Nederlandse College voor de Rechten van de Mens is er jaarlijks gemiddeld in 30 à 40% van de gevallen sprake van discriminatie. In Nederland wordt bovendien rond de 80 à 90% van de oordelen vrijwillig opgevolgd. Zie de recente jaarverslagen van het College voor de Rechten van de Mens.

personen met een handicap enerzijds, en het dragen van levensbeschouwelijke tekens anderzijds.

Met betrekking tot dit laatste krijgt het Instituut vele vragen vanuit de bevolking, middenveld en overheden over de bestaande regelgeving en rechtspraak, zowel vanuit het perspectief van de godsdienstvrijheid en discriminatie op basis van levensbeschouwing, als vanuit het grondrecht op neutraal onderwijs, ingericht door de gemeenschap.

Het instituut bouwt kennis en expertise op rond deze actuele kwestie en wil hierover graag met de overheid en het middenveld in dialoog blijven. Ook in verband met het beleidsdomein Wonen heeft het instituut in dezelfde periode een aanzienlijk aantal meldingen (nl. 39) en klachten (nl. 103) ontvangen. Het instituut zal daarom ook deze kwestie, binnen het bredere maatschappelijke debat rond het recht op adequaat wonen en de voorwaarden daaraan gekoppeld, actief blijven opvolgen.

Naast de trends zoals ze blijken uit de meldingen en klachten door burgers, moet het instituut over voldoende mogelijkheden en middelen beschikken om ook moeilijker planbare, maar daarom niet minder belangrijke onderwerpen op te nemen. Zo komt er soms in het maatschappelijk debat een thema aan bod waar het instituut bijzondere aandacht moet kunnen aan geven. Zo was de voorbije legislatuur bv. het thema van grensoverschrijdend gedrag zeer actueel.

In het najaar 2023 werd het Vlaams Mensenrechteninstituut door de Vlaamse Bijzondere commissie voor de evaluatie van de aanpak van seksueel misbruik en de federale parlementaire onderzoekscommissie over de aanpak van seksueel misbruik gevraagd om de getuigenissen van misbruik die niet tijdens de commissie konden worden behandeld te bundelen in een getuigenissenboek. Het Vlaams Mensenrechteninstituut werkte hiervoor samen met Vlaamse partners, zoals het Vlaams Meldpunt Grensoverschrijdend gedrag, en federale partners, zoals het instituut voor de Gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM) en het federale instituut voor de Rechten van de Mens (FIRM). Het Vlaams Mensenrechteninstituut had bovendien voor de opmaak van het getuigenissenboek contact met internationale collega's, zoals met de Ierse mensenrechtencommissie (IHREC) die al decennia rond dit thema werkt. Bij deze getuigenissen hoorden ook aanbevelingen die mee werden opgenomen. Tegelijk formuleerden beide commissies zelf ook aanbevelingen. Het Vlaams Mensenrechteninstituut heeft reeds aangekondigd deze materie te zullen blijven opvolgen, en dringt erop aan dat de nieuwe Regering de adviezen van de commissie ter harte neemt en daarbij steeds vertrekt vanuit de noden van de slachtoffers, onder andere door verdere fragmentatie te vermijden. De

meerwaarde van een nieuwe, bijkomende instelling dient dus duidelijk te worden aangetoond alvorens over te gaan tot de oprichting ervan.